

D. Kalem*

OVLASTI OSOBA KOJE OBAVLJAJU POSLOVE PRIVATNE ZAŠTITE (II. DIO)

UDK 351.75.085
PRIMLJENO: 16.7.2012.
PRIHVAĆENO: 26.4.2013.

SAŽETAK: Ovaj članak predstavlja nastavak članka objavljenog pod istim nazivom u časopisu „Sigurnost“, br. 1 iz ožujka 2012. godine u kojem su opisane ovlasti osoba koje obavljaju poslove privatne zaštite; provjera identiteta osoba, davanje upozorenja i zapovijedi i pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava. U ovom tekstu opisano je ostalih pet, od ukupno osam, ovlasti; osiguranje mjesta događaja, privremeno ograničenje slobode kretanja, uporaba tjelesne snage, uporaba vatrenog oružja i uporaba čuvarskog psa. Osim zakonskih temelja i opisa taktike primjene navedenih ovlasti, u članku je dan i osvrt na nedostatke trenutnih zakonskih rješenja koja se odnose na ovlasti osoba koje obavljaju poslove privatne zaštite, točnije na primjenu ovlasti koje predstavljaju sredstva prisile.

Ključne riječi: osoba, ovlast, sloboda kretanja, mjesto događaja, tjelesna snaga, vatreno oružje, čuvarski pas

UVOD

Kao što je navedeno u prethodnom članku, ovlasti osoba koje obavljaju poslove privatne zaštite temelje se na tzv. „građanskim ovlastima“ (nužna obrana, krajnja nužda, građansko uhićenje) koje prema zakonima ima svaki građanin, a njihova djelatnost svodi se na prevenciju ugrožavajućih pojava prema osobi, objektu ili prostoru koji se štiti, odnosno kojem na temelju ugovora pružaju usluge privatne zaštite (Tablica 1.); (Johnson, 2004., uz autor. dopune). Nasuprot tome, javna zaštita (policija), ima posebne ovlasti i uz prevenciju, prema počiniteljima protuzakonitih djela poduzima represivne mjere u ime javnosti (Tablica 2.); (Purpura, 2003., uz autor. dopune). Iako, površno gledajući, sustavi javne i privatne zaštite zastupaju i štite interese različ-

tih interesnih skupina, u djelovanju jednih i drugih treba se razvijati „pozitivna konkurencija“ u smislu podizanja razine profesionalnih standarda u djelovanju. Mnogi prostori i objekti, iako u privatnom vlasništvu, namijenjeni su javnom korištenju (kina, trgovački centri). Javna i privatna sigurnost ne predstavlja dva posebno odvojena svijeta, nego se oni svakodnevno isprepliću tako da se u njihovom djelovanju treba razvijati suradnički i partnerski odnos, a nikako suparnički jer jedni i drugi imaju temeljni zadatak, a to je zaštita i sigurnost života, imovine te sprečavanje i otklanjanje opasnosti.

U opisu preostalih pet ovlasti u ovome članku posebna pozornost posvećena je ovlastima koje predstavljaju sredstva prisile jer se njihovom primjenom na najizravniji način narušava tjelesni integritet osobe prema kojoj se primjenjuje, a kao posljedice primjene javljaju se lakše ili teže tjelesne ozljede, pa i smrt osobe.

*Davor Kalem, struč. spec. crim. (dkalem64@gmail.com), Policijska akademija MUP-a RH, Av. Gojka Šuška 1, 10000 Zagreb.

Tablica 1. Razlike između privatnog i javnog sektora**Table 1. Differences between the private and public sectors**

	PRIVATNA SIGURNOST	JAVNE SLUŽBE
Primarni korisnici usluga	Poslovni klijenti i gosti (tvrtke, institucije, stranke)	Javnost općenito (građani)
Tradicionalna uloga u djelovanju	Prevenција (kriminaliteta i drugih oblika ugrožavanja)	Odgovornost i reagiranje na kriminalne aktivnosti
Usluge usmjerene prema	Posebним klijentima (poslovni partneri)	Javnost općenito (građani)
Ciljevi usluga osiguravaju	Zaštitu imovine i smanjivanje gubitaka	Provođenje zakona i hvatanje počinitelja
Pružanje usluga osigurano od	Privatnih subjekata (zaštitarske tvrtke)	Vlada (policija)
Primarni motivi za pružanje usluga	Zarada (profit)	Društveno (opće) dobro
Zakonske ovlasti	Uske i ograničene	Široke (Ustav, KZ, ZKP...)

Tablica 2. Usporedba sustava javne i privatne zaštite**Table 2. Comparison of private security and public police**

	PRIVATNA ZAŠTITA	JAVNA ZAŠTITA (POLICIJA)
Poslodavac	Gospodarstvo, institucije, privatne kompanije	Država (Vlada)
U službi	Gospodarstva, institucije, privatnih kompanija	Javnosti (građani)
Financiranje	Gospodarstvo, institucije, privatne kompanije (tražitelji usluga)	Državni proračun
Temeljna strategija	Prevenција svih oblika ugrožavanja	Prevenција i represija prema kaznenim djelima i prekršajima (uhićenje i drugo)
Ovlasti	Građanske ovlasti (nužna obrana, krajnja nužda, „građansko uhićenje“)	Posebne ovlasti (Zakon o kaznenom postupku, Zakon o policijskim poslovima i ovlastima i drugi)

DJELOKRUG DJELOVANJA PRIVATNE SIGURNOSTI

U tablicama 1 i 2 navedene su temeljne razlike između privatne i javne sigurnosti koje se posebno ogledaju u primateljima usluga (privatne tvrtke i institucije – javnost), načinu financiranja (zarada – porezi), ulozi i strategiji djelovanja (prevencija – odgovornost za provođenje zakona i reagiranje na počinjena protuzakonita djela), ciljevima (prevencija – provođenje zakona i hvatanje počinitelja), motivima djelovanja (zarada – opće dobro) te ovlastima u postupanju koje su kod privatne sigurnosti uske i ograničene na tzv. „građanske“, kod javne sigurnosti su široke i proizlaze iz temeljne uloge javne sigurnosti, a to je odgovornost za provođenje zakona te reagiranje na protuzakonita ponašanja.

Privatna sigurnost organizirana je u cilju prevencije, kontrole i smanjenja gubitaka. Pod gu-

bicima se ne misli samo na materijalne gubitke (sirovine, gotovi proizvodi, razni kvarovi i oštećenja), nego i gubitke u ljudstvu (ozljede, bolovanja). Najbolja prevencija gubitaka je primjena svih propisanih mjera zaštite na radu uz, naravno, angažiranje profesionalne tvrtke za provođenje tjelesne zaštite te postavljanje potrebne razine tehničke zaštite.

CILJEVI DJELOVANJA PRIVATNE SIGURNOSTI

Ciljevi sigurnosti jesu smanjenje, prvenstveno, materijalnih gubitaka, oštećenja i sukoba. Drugi način promatranja ciljeva sigurnosti je proučavanje tih ciljeva u pojašnjenju osnovnih ljudskih potreba. Sva ljudska bića i njihove zajednice imaju temeljnu potrebu i cilj, a to je sigurnost ili preciznije opstanak. Ljudski životni

motivi uključuju pet razina¹ potreba, razvrstanih od najosnovnijih (tjelesnih) potreba do potreba za višim razinama potreba. Te razine ne mogu se preskakati. Da bi osoba došla do razine zadovoljavanja više razine potreba, treba postići zadovoljenje niže razine. Na primjer, ljudi imaju temeljne potrebe kao što su dom, hrana, udobnost. Ako se te potrebe adekvatno postignu, pojavljuje se nova, viša razina, potreba za sigurnošću i zaštitom. Kad jednom zadovolje potrebe za sigurnošću i zaštitom, osobe se pomiču na ljestvici potreba prema društvenim i emocionalnim potrebama (pripadnošću), pa potreba za uvažavanjem (samopouzdanje, samouvažavanje, prihvaćanje i poštovanje drugih osoba) i do zadnje razine, samoostvarenje (stvari koje čine konačnu čovjekovu sreću); (*Johnson, 2004., uz autor. dopune*).

Ljestvica potreba služi kao razumna osnovica za sigurnost. Pojašnjeno, zaštićenost i sigurnost uključuju sigurno utočište, odijevanje i načine samozaštite.

Veza između koncepcije ljudskih potreba i sigurnosti je koncepcija samozaštite. Iako pojedinci imaju mogućnosti da se sami brane, oni se u mnogim situacijama odriču svoje osobne odgovornosti za djelovanjem u korist ovlaštenih tijela države i drugih službenih institucija. Na primjer,

¹ Američki psiholog Abraham Maslow (1907. - 1970.) proučavao je osnove ljudske motivacije i otkrio je pet razina ljudskih potreba. To su:

1. razina – „**Opstanak**“ – zrak, hrana i voda, biti na toplom i suhom - primarna (najjača) biološka potreba,

2. razina – „**Sigurnost**“ – skrovište, dom, zaštićenost, oslobođenost od vanjskih opasnosti i iznenadnih šokova i ozljeda – glavna psihološka potreba vezana uz razdoblje ranog djetinjstva,

3. razina – „**Podrška i ljubav**“ – privrženost, odanost i ljubav stvara odnos s drugim ljudima, imati nekoga tko će brinuti o vama i biti s vama kad ga zatrebate – tko će vam omogućiti da pronađete sebe i budete svoji dok odrastate,

4. razina – „**Samopoštovanje i poštovanje**“ – traži da se pojedinac zna nositi s teškoćama i da ih zna rješavati, prijateljski osjećaji, prihvaćenost u društvu, pripadnost društvu, krugu prijatelja, klubovima, ekipama u pozitivnom smislu, ili u negativnom smislu pripadnost nekoj uličnoj bandi, a razvija se od tinejdžerskog doba do odrastanja,

5. razina – „**Samoostvarenje**“ – kada su sve druge potrebe zadovoljene; osobna ispunjenost, ostvarenost, postignuće, ostvarivanje svih potencijala, postati maksimalno osobno ostvaren na poslu i kod kuće, u obitelji, dodatno osnažen kupnjom novog automobila, odjeće, odijela, novim namještajem, uređenjem doma, pronalaskom boljeg i novog posla i na kraju zaljubljuvanjem u dragu osobu. Izvor: Mahovec, Frank: *Private investigation and security science*, Charles Thomas Publisher Ltd., Springfield, Illinois, USA, 2001., uz nadopunu autora iz Zvonarević Mladen, *Socijalna psihologija*, 5. izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1989.

pojedinci su prenijeli na provoditelje zakona (policiju - op. autora) aktivnosti kao što su ulične ophodnje i poduzimanje mjera za održavanje javnog reda i mira. U drugim situacijama, pojedinci su preuzeli kontrolu i odgovornost za svoju osobnu odgovornost i sigurnost zaštitom svojih domova i vlasništva, mijenjanjem svojeg okruženja uz pomoć raznih građanskih programa kao što su npr. prevencija kriminaliteta planiranjem okruženja² te aktivnosti koje imaju cilj ojačati životno okruženje prema svim oblicima ugrožavanja sigurnosti³. Ljestvica potreba odnosi se, također, na sigurnost u organizacijama. Zaposlenici trebaju imati određeni stupanj zaštite i sigurnosti na radnim i drugim mjestima. Ako zaposlenici, na primjer, doživljavaju svoje radno mjesto kao sigurno i zaštićeno, oni će težiti potrebama više razine; onima koje su povezane s društvenim međutjecajima i uvažavanjem problema koji utječu na njihovu razinu produktivnosti na radnom mjestu. Događa li se nasilje slučajno na radnom mjestu, produktivnost opada, a razina stresa povećava jer se niža razina potrebe za zaštitom i sigurnošću nije adekvatno postigla i zbog toga postaje puno važnija. Druge organizacije iskusile su, također, nelagodu i „meško-ljenja“ od nasilnih događaja. Rasprave o takvim događajima dovode do daljnjeg povećanja napetosti, a strah od takvih aktivnosti vodi k tome da zaštita i sigurnost postaju primarna potreba zaposlenika, umjesto drugih viših potreba koje vode većem zadovoljstvu zaposlenika. Nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. godine, taj učinak meško-ljenja i nelagode mogao se vidjeti u strahu javnosti od letenja, rada ili življenja u blizini visokih zgrada ili gusto naseljenih gradskih područja. Ovaj se osjećaj odnosio prvenstveno na SAD koje su bile ugrožene napadima 11. rujna 2001. godine, ali i u cijelom svijetu su ljudi bili uznemireni i uplašeni, što je pridonijelo potpuno drukčijem stajalištu i razmišljanju o sigurnosti na svim razinama; od individualne i

² Vidi Tucker, M., Starnes, B.: *Spriječavanje kriminaliteta planiranjem okruženja*: primjer grada Tallahassee, Izbor, br. 3, MUP RH, Zagreb, 1994. i Kube, Edwin: „Suzbijanje kriminala mjerama urbanog planiranja“, Izbor br. 2, RSUP, Zagreb, 1988.

³ Za objašnjenje ovih aktivnosti izvorno je uporabljen izraz „target-hardening activities“ što se ne može doslovno prevesti nego opisno.

nacionalne do regionalne, međunarodne i globalne sigurnosti. Pojedinci žele biti oslobođeni od zaštitnih i sigurnosnih problema kod kuće, u javnosti, dok su u kupovini, jedu u restoranima i borave u javnim institucijama kao što su bolnice ili zračne luke. Pojedinci se žele osjećati sigurno, ali ne žele sigurnosne mjere doživljavati kao opterećenje i kao neku vrstu tlačenja. Potreba ljudi je da spoznaju da su zaštićeni i sigurni na radnom mjestu i ta potreba se prepoznaje u postojećem pravnom sustavu (*Johnson, 2004., uz autor. dopune*).

Ovlasti osoba koje obavljaju poslove privatne zaštite

Ovlasti osoba kojima je izdano dopuštenje za obavljanje poslova tjelesne zaštite su⁴:

1. provjera identiteta osoba,
2. davanje upozorenja i zapovijedi,
3. privremeno ograničenje slobode kretanja,
4. pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava,
5. osiguranje mjesta događaja,
6. uporaba čuvarskog psa,
7. uporaba tjelesne snage,
8. uporaba vatrenog oružja.

Čuvari ne mogu primjenjivati ovlasti navedene u točkama 6., 7. i 8.

Mjesta primjene ovlasti

Zaštitari i čuvari svoje ovlasti mogu primijeniti samo u objektima i prostorima koji su navedeni u Zakonu o privatnoj zaštiti (u daljnjem tekstu: Zakon)⁵.

Iznimno, kada obavlja posao neposredne tjelesne zaštite osoba (tjelohranitelj), zaštitar može primijeniti svoje ovlasti izvan zakonski određenog objekta i prostora kada odbija istodobni ili izravno predstojeći protupravni napad usmjeren prema njemu ili osobi koju štiti.

Privremeno ograničenje slobode kretanja

Sloboda kretanja zajamčena je Ustavom Republike Hrvatske⁶ i može se ograničiti samo zakonom. Privremenim ograničenjem slobode⁷ kretanja ograničava se ova Ustavom zajamčena sloboda. Važno je još jednom napomenuti da se spomenuta i sve druge ovlasti zaštitara i čuvara smiju primjenjivati samo unutar štice objekta ili prostora, ili oko štice osobe do granice prostora za čiju su zaštitu zaduženi. Kada pogledamo zakonske uvjete za primjenu ove ovlasti, moglo bi se zaključiti da oni uređuju ovlasti subjekata kojima su na prvom mjestu kriminalističke, a ne zaštitarske zadaće (*Veić, Nađ, 2005.*). Temeljna strategija privatne zaštite je prevencija i smanjenje gubitaka svih vrsta, dok su kriminalističke zadaće dio djelovanja i odgovornosti javne zaštite (policije). Neprikladna stilizacija teksta posebno je izražena u stavku 1., točkama 2. i 3. U točki 2. navedeno je da zaštitar može privremeno ograničiti slobodu kretanja zbog sprečavanja izvršenja kaznenih djela i prekršaja. Iz citiranog se može zaključiti da se ovlast odnosi na sva kaznena djela i prekršaje, što je u suprotnosti sa člankom 106. Zakona o kaznenom postupku koji u stavku 1. navodi: „Svatko smije spriječiti bijeg osobe zatečene u kaznenom djelu koja se progoni po službenoj dužnosti.“ Osobe koje obavljaju poslove privatne zaštite mogu poduzimati samo ono što smije svaka druga osoba (nužna obrana, krajnja nužda, građansko uhićenje), a temeljna je razlika što pri primjeni ovlasti čuvar i zaštitari uporabljaju sredstva, znanja i vještine kojima drugi građani ne raspolažu (*Veić, Nađ, 2005.*). U članku 106., stavak 3. Zakona o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: ZKP) nevedena je obveza: „Osoba spriječena u bijegu predaje se policiji i može se zadržati do dolaska policije“. Ovdje su navedene dvije obveze osobe koja je spriječila bijeg:

- a) dovođenje osobe policiji ili
- b) obavještanje policije ako ne mogu osobu dovesti.

⁴ Članak 27. Zakona o privatnoj zaštiti.

⁵ Članak 8. Zakona o privatnoj zaštiti.

⁶ Članak 32. Ustava.

⁷ Članak 34. Zakona o privatnoj zaštiti.

Kada osoba koja je spriječila bijeg ne bi postupila na opisani način počinila bi kazneno djelo opisano u članku 136. Kaznenog zakona "protupravno oduzimanje slobode". U Zakonu nije precizno navedeno vrijeme za koje se smije primijeniti ova ovlast, nego je naveden zakonski uvjet „odmah”. To treba tumačiti objektivno; čim to zaštitar može učiniti, a to znači odmah čim je spriječio bijeg osobe ili svladao njezin otpor i započeo zadržavanje. Policijski službenik kojeg će zaštitar obavijestiti o zadržavanju bit će najčešće službenik u operativno-komunikacijskom centru koji će na mjesto događaja uputiti ophodnju ili pozornika te naložiti zaštitaru da obustavi ovlast zadržavanja kada policijski službenici dođu na mjesto događaja i preda im zadržanu osobu na daljnje postupanje. Ovlast izdavanja zapovijedi osobama koje obavljaju poslove privatne zaštite pripada svakom policijskom službeniku bez obzira na njegovu razinu. U Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima⁸ to je vrijeme precizno navedeno u članku 51., stavak 2.,⁹ a posebno u članku 52., stavku 1.¹⁰ Posebno je zanimljivo pojašnjenje članka 52., stavka 2. (Veić, 2009.) koje se odnosi na udaljšavanje osobe i uklanjanje stvari iz prostora ili objekta (evakuacija). U pojašnjenju je navedeno (citati): „U slučaju opasnosti za život ljudi i imovinu policijski službenik može udaljiti osobe i naložiti uklanjanje stvari iz prostora ili objekta. Takav nalog policijski službenik može izdati osobama koje se nalaze na tom mjestu ili angažirati druge osobe radi uklanjanja”. Pojam „druge osobe” odnosi se, među ostalim, i na osobe koje obavljaju poslove privatne zaštite koji će pomoći policijskom službeniku u provođenju evakuacije. Treba napomenuti i predložiti da se u budućim izmjenama Zakona o privatnoj zaštiti kao uvjet za primjenu ovlasti „Privremeno ogra-

⁸ Veić, P. i suradnici: Zakon o policijskim poslovima i ovlastima - tekst zakona s pojašnjenjima i poveznicama, Narodne novine, Zagreb, 2009.

⁹ Ako drukčije nije propisano posebnim zakonom, zadržavanje u određenom prostoru ili objektu ne smije trajati dulje od ostvarenja cilja zbog kojega je ovlast primijenjena, a najdulje šest sati.

¹⁰ Postoji li opasnost za život ljudi ili imovine, policijski službenik može privremeno ograničiti pristup, kretanje ili zadržavanje u prostoru ili objektu. Ako drukčije nije propisano zakonom, ograničenje pristupa, kretanja i zadržavanja smije trajati najdulje 12 sati.

ničenje slobode kretanja” doda i uvjet „zbog otklanjanja opasnosti za život ljudi i imovine”. Ključne strategije privatne zaštite jesu prevencija i sprečavanje gubitaka (engl. *loss prevention*) u svim oblicima; od kriminalnih djela do materijalnih i novčanih gubitaka te ljudskih gubitaka u obliku ozljeda, bolesti pa i smrtnih slučajeva.

Ugradnjom predloženog uvjeta za primjenu ovlasti dala bi se puna pozornost i značaj ovim temeljnim strategijama privatne zaštite.

Pravna osoba čiji je zaštitar (tvrtka koja pruža usluge privatne zaštite) obvezna je najkasnije u roku 24 sata pisanim putem izvijestiti nadležnu policijsku upravu o privremenom ograničenju slobode kretanja te obrazložiti primjenu ovlasti. Pisano izvješće treba sadržavati ove podatke: kompletne osobne identifikacijske podatke o zadržanoj osobi, razlog i mjesto zadržavanja osobe, zakonski temelj za primjenu ovlasti, detaljan opis postupanja zaštitara te eventualnu vrstu i način uporabe sredstva prisile, točno vrijeme obavještanja policije, navesti zapovijedi koje je policija dala, točno vrijeme predaje zadržane osobe policijskim službenicima, eventualne primjedbe policije, eventualne vidljive ozljede na osobi prema kojoj je primijenjena ovlast i potpis zaštitara i policijskog službenika.

Osiguranje mjesta događaja

Osiguranje mjesta događaja¹¹ predstavlja ovlast i niz mjera koje poduzimaju čuvari i zaštitari u povodu počinjenog kaznenog djela, prekršaja ili drugog sigurnosno rizičnog događaja (incident), kako bi se utvrdile ili razjasnile činjenice izravnim opažanjem stručnih osoba¹². Kvalitetno osiguranje mjesta događaja, sukladno pravilima struke, presudno je značajno za kasnije razjašnjenje činjenica jer osiguranje mjesta događaja predstavlja prvi korak u provođenju svih daljnjih mjera. Zato čuvari i zaštitari trebaju pristupiti i ponašati se na mjestu događaja sukladno pravilima kriminalistike jer su upravo oni odgovorni za mjesto događaja do dolaska policije, i svojim

¹¹ Članak 37. Zakona o privatnoj zaštiti.

¹² Ekipa za očevide MUP-a RH.

pravilnim/nepравilnim radom trasiraju buduće operativno postupanje policije i tijela kaznenog progona. Čuvar ili zaštitar koji prvi stigne na mjesto događaja treba odrediti prostor na kojem se događaj dogodio kao potencijalno mjesto budućeg postupanja policije i drugih tijela. Ako ne mogu sa sigurnošću odrediti točno mjesto događaja, uvijek je bolje odrediti i osigurati veći krug. Prostor mjesta događaja obvezno se treba vidljivo označiti s plastičnom vrpcom, a ako vrpca nije pri ruci onda prikladnim priručnim sredstvima kao što su konopci, špage ili druga sredstva kojima će se mjesto događaja fizički odvojiti od ostalog prostora (stolice i slično). Prema potrebi i prosudbi, čuvari ili zaštitari zatražit će pomoć u ljudstvu, a do dolaska pomoći mogu zatražiti da im pomognu druge osobe, npr. zaposlenici objekta kojeg štite.

Zaštitar ima pravo zadržati osobu za koju prosudi da može dati obavijesti koje su važne za razjašnjenje okolnosti nekog sigurnosnog događaja. O zadržavanju i razlozima poduzimanja zadržavanja treba bez odgode, na pogodan način izvijestiti policiju i postupiti prema zapovijedi policije. Uvjet za zadržavanje je procjena čuvara ili zaštitara da osoba može dati informacije korisne za razjašnjenje postupka. Navedeno zadržavanje nije vremenski ograničeno, što je još jedan nedostatak ovog propisa. Ovdje se postavlja pitanje odnosa ove ovlasti i privremenog ograničenja slobode kretanja opisanog u članku 34., stavak 1., točka 3. Zakona o privatnoj zaštiti (Veić, Nađ, 2005.). Navedeni članak ovlašćuje zaštitara na privremeno ograničenje slobode kretanja zbog osiguranja svjedoka, što je nelogično, jer u trenutku nekog događaja kod kojeg treba privremeno ograničiti slobodu kretanja ili osigurati mjesto događaja službenik privatne zaštite ne može znati u koju kategoriju razvrstati osobu koju zatekne na mjestu događaja - potencijalnog svjedoka ili počinitelja. Zato je primjereniji izraz „osoba za koju se prosudi da može dati obavijesti koje su važne za razjašnjenje okolnosti nekog sigurnosnog događaja“. Dalje, u članku 34. govori se o privremenom ograničenju slobode kretanja, a u članku 37. o zadržavanju. U pojašnjenju privremenog ograničenja slobode kretanja objašnjeno je postupanje zaštitara koje se odno-

si na članak 106. Zakona o kaznenom postupku (tzv. građansko uhićenje). Da bi navedeno bilo potpuno jasno, potrebno je pojasniti pojam *zatjecanja*, a koje je navedeno u članku 106., stavak 2. ZKP-a. *Zatjecanje* može biti *stvarno ili izvedeno*. Stvarno *zatjecanje* postoji kada je netko vidio počinitelja kako čini radnju kaznenog djela, kad je počinitelj zatečen *in actu (na djelu)* što valja prosuđivati prema članku 26. Kaznenog zakona¹³ (Veić, Nađ, 2005.). Uvjet da je počinitelj opažen, viđen, valja tumačiti šire u smislu kad je netko u vrijeme počinjenja (*tempore criminis*) saznao (ne samo vidio, nego i čuo itd.) da osoba počinje radnju kaznenog djela u mjestu počinjenja radnje (*ubi agitur*). Tu je primjerenije šire tumačenje, jer uvijek ostaje mogućnost izvedenog *zatjecanja*. Praktična njegova važnost jest u tome što se takvim pristupom omogućuje sprečavanje bijega počinitelja koji je zatečen jer ga je snimio sigurnosni zaštitni uređaj (kamera u banci, radarski detektor u ogradi, laserski snop u galeriji, radarski plot policijskog broda) ili je njegovu nazočnost otkrio takav uređaj (alarmni uređaj); (Pavišić, 2007., str. 128).

Izvedeno zatjecanje postoji ako je osoba zatečena pod okolnostima koje upućuju na to da je upravo ona neposredno prije počinila kazneno djelo. To su okolnosti *post delictum* (poslije djela) koje osoba nije saznala neposrednim opažanjem, već se u to uvjerila posredno, temeljem različitih tragova (Veić, Nađ, 2005.); (maska na licu počinitelja, oružje i vreća s novcem u rukama - nadopuna autora članka).

Za sve službene osobe koje se nalaze na mjestu događaja i osiguravaju ga vrijedi pravilo (Modly, 2001.): „Ne dodiruj i ne pomiči ništa!“, pazeći i sprečavajući da netko treći ne dodiruje, pomiče, stvara, kontaminira ili uništava postojeće tragove na mjestu kaznenog događaja. Pri tome posebno moraju voditi računa o tzv. neovlaštenim osobama. Pod neovlaštenim osobama podrazumijevaju se sve osobe koje nisu službeno uključene u osiguranje mjesta događa-

¹³ Članak 8. Kaznenog zakona (N.N., br. 125/11. i 144/12. – koji se primjenjuje od 1. siječnja 2013. godine, nadopuna autora).

ja i provođenje mjera prvog zahvata (prve intervencije), pružanje pomoći ozlijeđenim osobama i otklanjanje ili hitno saniranje različitih oblika opasnosti kao što je osoblje hitne medicinske pomoći, vatrogasci, službenici protueksplozijske zaštite, stručnjaci za plin, električnu energiju, radioaktivne tvari i sl. Još je jedno pravilo vrlo važno, a glasi: „Uvijek treba zapisati točno vrijeme dolaska na mjesto (kaznenog) događaja“. Ta konstatacija kasnije može pobiti lažnu osumnjičenicovu obranu ako se kasnije, nakon djela, slučajno zatekao na mjestu događaja. Osobe koje osiguravaju mjesto događaja ne smiju šetati po mjestu događaja, bez obzira nalaze li se u zatvorenim prostorijama ili na otvorenim prostorima, samo zato da zadovolje svoju znatiželju. Na mjestu (kaznenog) događaja ne smiju se koristiti sanitarnim prostorijama, puštati vodu u sudoperima, umivaonicama, pušiti, upotrebljavati ručnike, odbacivati žvakaće gume, opuške, pljuvati, obavljati nuždu i slično. Ne samo što se treba pribilježiti zatečeno stanje, već o njemu treba stalno imati jasnu sliku (*Modly, 2001.*). Zbog toga osoba koja osigurava mjesto događaja obvezno sa sobom treba imati notes za pisanje.

Poduzeti potrebne mjere sigurnosti u vezi prometa i kretanja osoba, sigurnosti stručnih službi i zaposlenika. Po potrebi otvoriti sporedne ulaze i preusmjeravati kretanje osoba i vozila zbog normalnog rada stručnih i žurnih službi na mjestu događaja i sigurnosti svih osoba.

Ne davati izjave o događaju, mjestu događaja, počiniteljima, tragovima, očevicima i drugim okolnostima neovlaštenim osobama. Mora se sačuvati tajnost mjesta događaja. Predstavnike medija upućivati na policiju i na osobe ovlaštene za kontakte s medijima.

O ovim činjenicama izvijestiti samo policiju i nadređenog rukovoditelja. Po potrebi treba tražiti pomoć i pojačanje u ljudstvu kako bi se ove mjere mogle uspješno provesti.

Iz svega dosad navedenog proizlazi da pojam „osiguranje mjesta (kaznenog) događaja“ ima višestruko značenje i obuhvaća:

- zabranu pristupa i kretanja po mjestu (ka-

znenog) događaja nepozvanim osobama i životinjama (kukci su u pravilu isključeni),

- provizorno ili kriminalističko-tehničko osiguranje tragova i predmeta koji se nalaze na mjestu (kaznenog) događaja, a dovode su u vezu s kaznenim događajem, a mogu biti stvarni dokazi ili predmeti vještačenja u budućem postupku,
- zadržavanje osoba koje imaju relevantne spoznaje o (kaznenom) događaju ili drugim okolnostima s njim u vezi,
- obvezu da se službene osobe na osiguranju mjesta događaja same bez potrebe ne kreću u krugu mjesta događaja i tako ne unište, kontaminiraju ili stvore (generiraju) tragove, a ako se kreću (npr. zbog pružanja pomoći ozlijeđenima, otklanjanja opasnosti), da se kreću tako da unište što manje ili ostave što manje tragova uz obvezno registriranje mjesta događaja i načina na koji su ih kontaktirali (*Modly, 2001.*).

Načini provizornog osiguranja tragova i predmeta kaznenog djela:

- leš na otvorenom prostoru treba pokriti PVC ili običnom plahtom i/ili kakvim drugim prigodnim pokrivačem da bi ga se zaštitilo od utjecaja vremenskih (ne)prilika, pogleda znatiželjnika, kukaca i sl.,
- reljefne (utisnute) tragove stopala, dlana, kotača, životinje i slične u mekim podlogama treba pokriti kutijom, loncem, ili sličnim predmetima da u njih ne pada kiša ili snijeg, da se ne isušuju. Ako pada jaka kiša, a trag je na padini, treba oko njega iskopati kanalčić da ga voda ne uništi,
- reljefne tragove u snijegu treba zaštititi od sunca pokrivanjem predmetima koji reflektiraju sunčevu svjetlost (ako su pri ruci), npr. pocinčani lim, bijeli lonac ili kakvom drugom posudom ili stavljanjem predmeta koji će napraviti sjenu na tragu (grane crnogorice, deka, jakna, platno),
- ako se leš nalazi u sobi, treba zatvoriti prozore pazeći na moguće postojeće otiske

prstiju ili mikrotragove da bi se spriječio ulazak kukaca, izlazak mirisa i slično,

- ako se u sobi nalazi izgorjeli papir, treba spriječiti propuh (ako je papir u peći, treba zatvoriti vrata peći ili dimovodne cijevi),
- ako je leš u tekućoj vodi, odnosno na obali, a voda nadolazi, leš treba vezati za neko drvo, kolac ili sličan predmet ili ga treba ukloniti s takvog mjesta, ali prije toga treba točno opisati položaj u kojem je leš zatečen,
- ako se leš nalazi na mjestu ili u zgradi, a razvija se požar, treba ga pravodobno iznijeti, ali naznačiti (opisati) položaj i stanje u kojem je zatečen,
- tragove koji su ostali u brašnu ili sličnim podlogama (podovi u mlinovima, pekarama) treba zaštititi zatvaranjem vrata da bi se onemogućio pristup životinjama, osobama ili utjecaj vjetrova,
- tragove ugriza ili odgriza na hrani (čokolada, voće) treba zaštititi stavljanjem u hladnjak ili po mogućnosti opreznim zamatanjem u staniol papir,
- ako je leš na pruzi, a pada jaka kiša, cipele treba pokriti da bi se zaštitili tzv. tragovi pruge,
- šake leša treba zaštititi stavljanjem plastičnih ili (čistih) papirnatih vrećica na šake i zavezivanjem iznad ručnog zgloba,
- osobama koje se zateknu na mjestu događaja, do dolaska policije, onemogućiti da obrišu ili operu ruke, da nešto odbace, da izbace vozilo iz brzine, puše, operu ili obrišu obuću, odjeću i slično,
- ako se na zaleđenom prozoru nalazi obris ruke (šake) osobe koja se naslonila i promatrala kroz prozor, obris šake treba fiksirati (crtežima, fotografiranjem),
- nalazi li se na asfaltu trag guma koji je prošao kroz vodu, a prijeti isušivanje, kredom (ili sličnim) treba obilježiti širinu guma (dobivamo razmak osovina), eventualna oštećenja na gumama (dobivamo opseg kotača), i uzorak guma ako je to moguće (dobivamo tip guma); (*Modly, 2001.*).

Uporaba čuvarskih pasa

Pas je vjerojatno prva životinja koja se još u pretpovijesno vrijeme zbližila sa čovjekom i koja je čovjeku u početku služila kao pomoć u lovu na druge životinje. S obzirom da ga je čovjek počeo hraniti, pas je ostao uz ljudske nastambe te je budnošću i lajanjem čuvao i upozoravao gospodara na dolazak drugih ljudi ili opasnost, čime je pas dobio i zaštitnu ulogu. Kasnije su se psi počeli koristiti u ratu, traženju nestalih osoba ili predmeta, tragova, čišćenju miniranih područja i sličnim aktivnostima.

Psi, točnije službeni psi, danas se svakodnevno koriste u vojnim i policijskim postrojbama, specijaliziranim vladinim agencijama i zaštitarskim tvrtkama na poslovima zaštite štićenih osoba, objekata i prostora. Kod obavljanja poslova privatne zaštite tvrtke se koriste čuvarskim psima za osiguranje objekata i prostora, pod posebnim uvjetima kod osiguranja posebnih dijelova prirode i kao sredstvo prisile prema osobi¹⁴. Čuvarski psi su posebno izvježbani psi za obavljanje poslova tjelesne zaštite, a uporabljaju se i pod nadzorom posebno uvježbanih vodiča koji su ovlaštene i osposobljeni za poslove privatne zaštite, razine ovlasti zaštitara. Vodiči čuvarske pse trebaju voditi na povodcu, pas mora imati na glavi zaštitnu košaru i ne smije se koristiti na način da izaziva uznemirenost drugih osoba (nahuškanjem na osobe, puštanjem-povlačenjem povodca, nepotrebnim skidanjem zaštitne košare, ostavljanjem psa bez nadzora).

Čuvarski psi smiju služiti kao sredstvo prisile kada su ispunjeni uvjeti za uporabu tjelesne snage i vatrenog oružja.

Kada su ispunjeni uvjeti za uporabu tjelesne snage, čuvarski pas smije se koristiti samo sa zaštitnom košarom, a djeluje na napadača svojom pojavom i snagom svojeg tijela (rušenjem osobe). Ako su ispunjeni uvjeti za uporabu vatrenog oružja, čuvarski pas smije se koristiti i bez zaštitne košare, a djeluje na napadača svojom pojavom, snagom tijela i ugrizom. Prije uporabe

¹⁴ Članak 38. Zakona o privatnoj zaštiti.

čuvarskog psa, zaštitar je dužan upozoriti osobu da će uporabiti psa kao sredstvo prisile ako osoba ne postupi po izdanoj zapovijedi¹⁵. Propis ne navodi iznimku u slučaju kad se upozorenje neće isticati jer bi prethodno isticanje upozorenja moglo ugroziti postizanje cilja uporabe, kao na primjer kod izravnog napada na zaštitara ili štšićeni objekt u kojem je ugrožen život ili zdravlje osoba. Bez obzira što nije navedena iznimka, smatra se da zaštitar može uporabiti psa i bez upozorenja ako zbog bliskosti napada ili opasnosti nije moguće upozoriti napadača (*Veić, Nađ, 2005.*).

Uporaba tjelesne snage

Uporaba tjelesne snage¹⁶ je svako izravno djelovanje zaštitara snagom svojeg tijela prema drugoj osobi, što podrazumijeva uporabu različitih zahvata borilačkih vještina ili njima sličnih postupaka na tijelu druge osobe. To je djelovanje koje ima za cilj zasnivanje vlasti nad osobom kako bi se odvela s određenog mjesta, ali i uzrokovanje boli i tjelesne ozljede pri odbijanju napada ili svladavanja otpora osobe (*Veić, 2000.*). Cilj uporabe tjelesne snage je odbijanje napada, odnosno prisiljavanje na poslušnost osobe ili njezino uklanjanje s određenog mjesta. Ako tjelesnu snagu sagledavamo u funkciji odbijanja napada, onda se ona u većini slučajeva izvršava različitim zahvatima obrane (blokade, poluge) ili nanošenjem udaraca određenoj osobi, uz nanošenje što manjih štetnih posljedica. Zaštitari mogu tjelesnu snagu upotrijebiti u obavljanju poslova tjelesne zaštite ako drukčije ne mogu odbiti:

- protupravni i neposredni napad kojim se ugrožava njihov život ili život osoba koje čuvaju,
- protupravni i neposredni napad usmjeren na uništenje i umanjanje vrijednosti imovine koju čuvaju, a da pri tome štetne posljedice ne budu veće od prijetećih.

Tjelesnu snagu zaštitari mogu upotrijebiti:

- zbog svladavanja otpora,
- zbog sprečavanja bijega i
- ako zakonito izdana upozorenja i zapovijedi ne jamče uspjeh.

Ovdje se spominju dva pojma koje treba pojasniti: napad i otpor. Pojam *napad* treba tumačiti sukladno tumačenju u kaznenom pravu. U tom smislu napad je svako povređivanje ili ugrožavanje nekog pravno zaštićenog dobra napadnutog od čovjeka. Napad životinje, u pravilu, se procjenjuje prema pravilima krajnje nužde (opasnost), osim kada životinju u napadu na čovjeka usmjerava (huška) drugi čovjek (*Veić, Nađ, 2005.*).

Otporom se smatra svako aktivno ili pasivno suprotstavljanje zakonitim zapovijedima zaštitara izdanim zbog održavanja reda ili uspostavljanja reda i mira, privremenog ograničenja slobode kretanja, zadržavanja, kao i obavljanja drugih poslova naloženim radnim nalogom.

Aktivan otpor postoji kada se osoba suprotstavlja zaštitaru uporabom tjelesne snage, oružja, oruđa (drvena palica, sjekira, čekić i slično), drugih predmeta i na taj način onemogućava zaštitara u obavljanju poslova tjelesne zaštite. Aktivnim otporom smatra se i poticanje druge osobe na otpor zaštitaru.

Pasivan otpor predstavlja nepostupanje prema upozorenju ili zapovijedi zaštitara ili stavljanje osobe u takav položaj (osoba klekne, legne na tlo, uhvati se ili veže za neki predmet ili drugu osobu) kojim se onemogućava izvršenje poslova tjelesne zaštite.

U smislu propisa koji u Republici Hrvatskoj uređuju uporabu sredstava prisile, tjelesna snaga može se koristiti i zbog odbijanja napada tako da se intenzitet uporabe može kretati u širokom rasponu. Njezin krajnji intenzitet ovisi o „goloj“ snazi zaštitara kojom se koristi. Međutim, od mogućnosti konkretnog zaštitara moramo razlikovati dopušten intenzitet tjelesne snage koji mora biti razmjern napadu i otporu osobe prema kojoj se tjelesna snaga primjenjuje. S obzirom na to da se uporaba tjelesne snage u propisima u Hrvatskoj

¹⁵ Članak 29. Pravilnika o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite.

¹⁶ Članak 39. Zakona o privatnoj zaštiti.

kreće od jednostavnog hvatanja osobe (za ruku, odjeću), čime se nad njom dobiva vlast, pa do nanošenja udaraca koji mogu uzrokovati tjelesne ozljede, pa i smrt osobe, tjelesnu snagu ne možemo smatrati najblažim oblikom prisile (Veić, 2000.). Rizik uporabe tjelesne snage upravo je u izravnom tjelesnom kontaktu između zaštitara i osobe prema kojoj su ispunjeni uvjeti za uporabu (op. autora).

U uvodu stavka 2. članka 39. Zakon se koristi pojmovima „mogu“ i „ako drukčije ne mogu“. U tumačenju propisa (Veić, Nađ, 2005.) navedeni pojmovi tumače se kao obveza djelovanja zaštitara ako se drukčije (davanjem upozorenja i zapovijedi) ne mogu ostvariti propisani ciljevi (poslovi naloženi radnim nalogom). Poslovi privatne zaštite su ugovorno preuzeti i predstavljaju obvezu tvrtki koja pruža usluge privatne zaštite da ih obavi sukladno propisima i pravilima struke. To znači da postupanje/nepostupanje, kada su ispunjeni uvjeti za primjenu ovlasti, nije ostavljeno na volju zaštitara. Istaknutim pojmovima stavljeno je težište na načelo postupnosti (korak po korak), što znači da će zaštitar uporabiti tjelesnu snagu kada izdano upozorenje ili zapovijed nije dalo rezultata u odnosu na osobu prema kojoj je izdano (neuspješna komunikacija). Navedeno načelo posebno je istaknuto u članku 15., stavak 2. Pravilnika o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite (u daljnjem tekstu: Pravilnik). U stavku 3. istog članka kao sredstva prisile navedena su vatreno oružje, čuvarski psi, tjelesna snaga, ali i druga prikladna sredstva koja služe u svrhu zadržavanja kao što su sredstva za vezivanje – lisice za jednokratnu uporabu, remen, uže i sl. Ovdje je Pravilnik prešao okvire Zakona jer je osim zakonom propisanih sredstva prisile, naveo i sredstva prisile prikladna za zadržavanje kao što su sredstva za vezivanje. U demokratskom društvu sredstva prisile, kada država dopušta njihovu primjenu, moraju biti određena aktom razine zakona, moraju biti propisani uvjeti u kojima se smiju upotrebljavati. U slučaju sredstava za vezivanje, ne postoji ni jedan uvjet (Veić, Nađ, 2005.).

Razlozi za uporabu tjelesne snage navedeni su u dvije točke:

1. odbijanje protupravnog i neposrednog napada kojim se ugrožava život zaštitara ili život osobe koje čuvaju i
2. odbijanje protupravnog i neposrednog napada usmjerenog na uništenje i umanjivanje vrijednosti imovine koju čuvaju, a da pri tome štetne posljedice ne budu veće od prijetećih.

Protupravni napad mora predstavljati neko kazneno djelo, odnosno pokušaj takvog kaznenog djela. U pretežitom dijelu to su kaznena djela opisana u glavi X. Kaznenog zakona „Kaznena djela protiv života i tijela“ (ubojstvo, teško ubojstvo, ubojstvo na mah, tjelesna ozljeda, teška tjelesna ozljeda i druga).

Neposredni napad je onaj napad koji traje (ovaj pojam isključuje neki budući napad ili napad koji je dovršen).

Uništenje imovine znači poduzimanje takvih radnji koji imovinu koja se štiti dovodi u stanje u kojem ne služi svojoj namjeni. Umanjivanje vrijednosti obuhvaćeno je ovom odredbom, jer nije važno može li se štice imovina nakon uništenja ili umanjivanja vrijednosti primijeniti u druge namjene.

Kada prestane napad ili otpor osobe prema kojoj se upotrebljava tjelesna snaga, zaštitar mora prestati s uporabom tjelesne snage. Zaštitar je obavezan odmah, bez odgode pružiti prvu pomoć i organizirati liječničku pomoć ozlijeđenoj osobi prema kojoj je uporabljena tjelesna snaga¹⁷.

Zaštitari i čuvari u pravilu samostalno primjenjuju svoje ovlasti sukladno odredbama Zakona. Zaštitar i čuvar mora zatražiti pomoć drugih zaštitara ili postupanje policijskih službenika ako bi primjenom svojih ovlasti ugrozio svoj život ili živote drugih ljudi.

Kada zaštitari i čuvari poslove tjelesne zaštite obavljaju u grupi, o primjeni ovlasti odlučuje voditelj grupe koji je u toj situaciji ovlašten i dužan

¹⁷ Članak 31. Pravilnika o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite.

izdavati izravne i konkretne zapovijedi, osim u slučajevima kada je primjena sredstava prisile zaštitara ili čuvara nužno potrebna zbog odbijanja ili otklanjanja istodobnog ili izravno predstojećeg protupravnog napada ili neskrivljene opasnosti od sebe i osoba ili imovine koju štiti. U tim situacijama zaštitari i čuvari primjenjuju ovlasti samostalno sukladno zakonskim odredbama.

Grupa podrazumijeva najmanje dva zaštitara ili čuvara koji u obavljanju poslova tjelesne zaštite neposredno surađuju na istom pojedinačnom radnom mjestu, u istom vozilu i sl. U grupi koju sačinjavaju zaštitar i čuvar, voditelj grupe je zaštitar.

Kada zaštitari i čuvari poslove tjelesne zaštite obavljaju na temelju plana osiguranja, o primjeni sredstava prisile odlučuje voditelj zaštitara i čuvara, osim u slučajevima kada je primjena sredstava prisile zaštitara ili čuvara nužno potrebna zbog odbijanja ili otklanjanja istodobnog ili izravno predstojećeg protupravnog napada ili neskrivljene opasnosti od sebe i osoba ili imovine koju štiti¹⁸.

Uporaba vatrenog oružja

Uporabom vatrenog oružja¹⁹ u smislu Zakona smatra se usmjereno djelovanje propisanim vatrenim oružjem prema osobama koje napadaju, a sukladno Pravilniku i prema životinjama. U člancima 12.- 14. Pravilnika navedene su dopuštene vrste kratkog vatrenog oružja i streljiva te uvjeti njihovog čuvanja i primopredaje, a u kojima se navodi da zaštitari u obavljanju poslova tjelesne zaštite smiju upotrebljavati pištolj sa streljivom promjera najmanje 9 mm ili revolver i streljivo sa zrnom i 0.38²⁰ «specijal» za revolver.

Zaštitar u obavljanju poslova tjelesne zaštite ne smije upotrijebiti streljivo koje je zabranjeno odredbama Zakona o oružju.

¹⁸ Članak 19. Pravilnika o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite.

¹⁹ Članak 40. Zakona o privatnoj zaštiti.

²⁰ Odnosi se na kalibar od 0,38 inča (2,54 cm), što preračunato u milimetre iznosi približno 9,65 milimetara.

Zaštitar prije zaduživanja vatrenog oružja mora provjeriti ispravnost i spremnost oružja za uporabu, odnosno obvezno utvrditi da u cijevi nema streljiva.

Kratko vatreno oružje kojim je zadužen zaštitar obvezno nosi u prikladnim koricama sa sigurnosnom kopčom, bez streljiva u cijevi kod pištolja, dok prilikom nošenja revolvera udarač mora biti u prednjem položaju u poziciji na sigurnosnom zubu.

Vatreno oružje je smrtonosna naprava. To mu je u konačnici i namjena. Ta činjenica mora biti prva misao svakome tko s oružjem ima bilo kakvog kontakta. Posjedovanje vatrenog oružja stavlja korisnika oružja pred najveću moguću odgovornost, odgovornost za ljudski život. Svjedoci smo da ljudi slučajno stradavaju od vatrenog oružja, što je posljedica neodgovornog ponašanja s oružjem njih samih ili drugih osoba. Nesretni slučajevi se ne događaju, nego su uvijek posljedica *neznanja, nepažnje i neodgovornosti*. Oni nisu nesretni slučajevi nego logična posljedica ova tri navedena uzroka.

Provjera ispravnosti oružja i streljiva provodi se na propisan način²¹, a kod rukovanja s oružjem uvijek treba skrbiti o primarnim mjerama sigurnost („četiri zlatna pravila sigurnosti“) i sekundarnim mjerama sigurnosti rada s oružjem:

1. svako oružje tretirati kao da je napunjeno i spremno za paljbu,
2. nikada ne usmjeravati oružje u ono što se ne želi gađati, već cijev mora biti usmjerena u sigurnom smjeru,
3. ne držati prst na okidaču, osim kada se otvara paljba,
4. uvijek biti siguran što je meta i što je iza nje (*Jasić, 2008.*).

²¹ Članak 34. Pravilnika o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite.

Uz navedene primarne mjere sigurnosti, jednako su važne i sekundarne mjere sigurnosti:

1. svaki korisnik mora upoznati mehaničke odlike oružja,
2. u cijevi ne smije biti zapreka,
3. kada se uzima oružje, provjeri se,
4. kada se odlaže oružje, provjeri se,
5. kada se drugoj osobi daje oružje, provjeri se,
6. kada se od druge osobe uzima oružje, provjeri se,
7. kada se ne zna u kakvom je stanju oružje, provjeri se,
8. cijev mora biti usmjerena u sigurnom smjeru,
9. ne gađati prema glatkoj tvrdoj površini ili površini vode.

Zaštitar koji poslove tjelesne zaštite obavlja u radnoj odori dužan je oružje nositi na vidljivi način, u koricama koje su smještene s vanjske strane odore²² na strani ruke kojom rukuje s oružjem.

Zaštitar može uporabiti vatreno oružje prema životinjama ako na drugi način nije u mogućnosti odbiti izravan napad životinje (divlja životinja, pas bez nadzora) na sebe i druge ljude ili otклонiti opasnost koju životinja može prouzročiti zdravlju ljudi²³ (bijesna lisica, pas).

Zaštitar može nositi propisane vrste kratkog vatrenog oružja samo pri obavljanju ovih poslova privatne zaštite:

1. zaštite novčarskih ustanova (riznica, banaka, štedionica, mjenjačnica i dr.),
2. neposredne tjelesne zaštite osoba (tjelohranitelj),
3. zaštite objekata u kojima su smještene i skladišta radioaktivnih tvari, nuklearno gorivo, otpaci te za ljude i okoliš druge štetne tvari,

4. zaštite i pratnja novca, vrijednosnih papira i dragocjenosti,
5. zaštite objekata posebno značajnih za obranu zemlje (objekti kritične infrastrukture, određene državne institucije, rafinerije, naftovod, strateške pričuve, zračne luke i slično (op. autora).

Zaštitar ima pravo upotrijebiti vatreno oružje kada, obavljajući poslove privatne zaštite, na drugi način ne može odbiti istodobni ili izravno predstojeći protupravni napad usmjeren prema njemu ili prema osobama koje štiti.

Navedeno upućuje da zaštitar smije upotrijebiti vatreno oružje samo zbog zaštite osobe, a ne i drugih vrijednosti. Ovlast uporabe vatrenog oružja ne znači i pravo na usmrćivanje osobe prema kojoj su ispunjeni uvjeti za uporabu vatrenog oružja, iako se takva posljedica uporabe može u određenim slučajevima prihvatiti²⁴.

Zaštitar će prije uporabe vatrenog oružja uputiti usmeno upozorenje „stoj“, a nakon toga drugo upozorenje „stoj, pucat ću!“. Ovdje je istaknuto načelo postupnosti. Treba poduzeti sve da do uporabe vatrenog oružja u konkretnim okolnostima ne dođe, ali ako je zaštitar poduzeo sve, a napadač nije prestao s napadom na zaštitara ili osobu koju on štiti, zaštitar je dužan uporabiti vatreno oružje. Isticanjem navedenih upozorenja, a posebno posljednjeg „stoj, pucat ću“ napadaču se daje do znanja ozbiljnost namjere zaštitara i kako bi ga se tim posljednjim i najtežim sredstvom prisile odvratilo od napada. Navedeno upozorenje neće se upućivati ako bi se time dovela u pitanje zaštita života osobe koju zaštitar štiti ili njega samog,

²² Članak 35. Pravilnika o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite.

²³ Članak 36. Pravilnika o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite.

²⁴ Napadač poseže za vatrenim oružjem, podiže ga i usmjerava prema zaštitaru ili osobi koju on štiti s jasnom namjerom pucanja u zaštitara ili štićenu osobu. U toj situaciji zaštitar ne može izreći upozorenje ili zapovijed, nego u nužnoj obrani brani svoj život ili život druge osobe pucajući u napadača. Uspješnost odbijanja napada od sebe ili druge osobe ovisi o mentalnoj sposobnosti službene osobe 75 %, vještini pucanja 15 %, tjelesnoj sposobnosti 5 %, i sreći 5 %. S druge strane, u konkretnoj uporabi važnost taktike je 40 %, preciznost 30 %, snaga 20 % i brzine 10 %. Važnost je navedenog u isticanju taktičke poduke za uspješno obavljanje službenih poslova. Iznenađujuće, brzina u uporabi vatrenog oružja je na posljednjem mjestu, iako se često ističe kao značajniji čimbenik (Veić, 2000.).

a to su situacije kada je zaštitar ili druga osoba napadnut vatrenim oružjem na način da osoba poseže za oružjem, podiže ga i usmjerava prema zaštitaru ili drugoj osobi. U situaciji kada je zaštitar napadnut opasnim predmetom (nož, sjekira, vile, bejzbol palica i slično), zaštitar će izdavati navedena upozorenja i posegnuti za oružjem te ako je u mogućnosti uzmicati, koristiti zapreke i predmete za obranu (stolice, stolove i slične predmete), a vatreno oružje će uporabiti tek kada se nađe u bezizlaznoj situaciji (stjeran u kut prostorije, uza zid ili leži na podu) da se može obraniti jedino uporabom vatrene oružja.

Uporaba vatrene oružja nije dopuštena protiv maloljetnika ili kada se dovodi u opasnost život trećih osoba (građana, zaposlenika), izuzev kada je uporaba vatrene oružja jedino sredstvo za obranu od izravnog napada kojim se ugrožava život zaštitara ili osobe koja se štiti. U navedenom je istaknuto načelo selektivnosti koje se još više odnosi i na nedopustivost uporabe vatrene oružja prema djetetu (osoba koja nije navršila 14 godina - op. autora). Kako prepoznati radi li se o djetetu, maloljetnoj ili punoljetnoj osobi. Ponekad zaštitar može izravno znati dob napadača, a ponekad to može zaključiti opažanjem. Relativno je jednostavno kada su u pitanju djeca²⁵, međutim često je to moguće kada su u pitanju maloljetnici u kaznenopravnom smislu (14-18 godina). U slučaju pogrešne prosudbe, eventualna odgovornost može se rješavati prema propisima o zabludi, usp. članak 47. KZ-a²⁶ (Veić, Nađ, 2005.).

Kod uporabe vatrene oružja zaštitar je dužan usmjeriti oružje prema onim dijelovima ti-

²⁵ Ovdje se postavlja pitanje je li baš uvijek tako. Imamo djece koja su stara 13 godina i 10 mjeseci, visoka su 190 cm, imaju 90 kilograma i treniraju neku borilačku vještinu od osnovne škole. U trenutku napada na zaštitara su pod utjecajem alkohola i opojnih droga (u današnje vrijeme nije neobična pojava) i naoružana vatrenim oružjem ili drugim opasnim predmetom. Zaštitar ne može znati i nema vremena precizno prosuđivati radi li se o djetetu, maloljetnoj ili punoljetnoj osobi. Isto se odnosi i na policijske službenike. Policijski službenici imaju na raspolaganju niz „osobnih“ sredstava prisile (palica, raspršivač), dok zaštitar može uporabiti tjelesnu snagu i nakon toga vatreno oružje. U vezi ovog problema vidi zaključak ovog članka (op. autora).

²⁶ Članak 31. Kaznenog zakona (N.N., br. 125/11. i 144/12. – koji se primjenjuje od 1. siječnja 2013. godine, nadopuna autora)

jela na kojima se s najmanje ozljeda postiže svrha zbog koje je vatreno oružje uporabljeno. Ovdje je istaknuto načelo preciznosti, a odnosi se na uporabu vatrene oružja prema tzv. nevitarnim dijelovima tijela (ruke, noge, ramena) na kojima se nanosi najmanje štetnih posljedica, a odbija se napad.

Uporabu vatrene oružja zbog zaštite života čovjeka (zaštite svojeg života ili života drugih ljudi), najjednostavnije je i najpouzdanije sagledavati kroz institucije: nužnu obranu²⁷ i krajnju nuždu²⁸.

Zaštitari mogu u obavljanju poslova iz članka 40., stavka 1. Zakona upotrijebiti samo oružje pravne osobe za privatnu zaštitu čiji su zaposlenici.

To ne znači da u slučaju ispunjenosti zakonskih uvjeta za uporabu vatrene oružja, zaštitar ne smije uporabiti neko drugo oružje, pa i oružje koje prema tehničkim karakteristikama nije sukladno odredbama članka 12. Pravilnika. U slučaju kada su ispunjeni uvjeti za uporabu vatrene oružja, zaštitar nije ograničen u izboru sredstava kojima će se braniti ili s kojim će braniti drugu osobu. Ovdje se može spomenuti na primjer potreba oduzimanja i uporabe oružja napadača ili treće osobe (Veić, Nađ, 2005.).

²⁷ Članak 21. - Nema kaznenog djela kad je počinitelj postupao u nužnoj obrani. Nužna obrana je ona obrana koja je prijeko potrebna da počinitelj od sebe ili drugoga odbije istodobni ili izravno predstojeći protupravni napad.

Počinitelj koji je prekoračio granice nužne obrane može se blaže kazniti, a ako je do prekoračenja došlo zbog jake razdraženosti ili prepasti prouzročene napadom, može se osloboditi kazne.

²⁸ Članak 22. KZ-a - Nema kaznenog djela kad je počinitelj počinio takvo djelo radi toga da od sebe ili drugoga otkloni istodobnu ili izravno predstojeću neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, a pri tom je učinjeno zlo manje od onoga koje je prijetilo.

Počinitelj će se osloboditi kazne za počinjeno kazneno djelo kad je postupao radi toga da od sebe ili drugoga otkloni istodobnu ili izravno predstojeću neskrivljenu opasnost koja se na drugi način nije mogla otkloniti, a pri tom je učinjeno zlo jednako onom koje je prijetilo.

Ako je u slučaju iz stavka 2. ovoga članka počinitelj bio iz nehaja u zabludi o okolnostima zbog kojih zakon određuje oslobođenje od kazne, kaznit će se za počinjenje kaznenog djela kad zakon za to djelo propisuje kažnjavanje i za nehaj.

Nema krajnje nužde ako je počinitelj bio dužan izložiti se opasnosti (policajac, vatrogasac, liječnik i slična zanimanja).

ZAKLJUČAK

U ovom članku navedeno je da ovlasti osoba koje obavljaju poslove privatne zaštite, za razliku policije koja ima posebne ovlasti, proizlaze iz tzv. građanskih ovlasti: nužne obrane, krajnje nužde i "građanskog uhićenja". Zakon o privatnoj zaštiti ograničio je pravo čuvarima na primjenu određenih ovlasti, ali bez obzira na navedeno, čuvaru se ne može ograničiti pravo na samoobranu, odnosno pravo na otklanjanje opasnosti i odbijanje napada na sebe ili drugog jer je to neotuđivo pravo svake osobe. Čuvar, kao i svaka druga osoba, može ako hoće, odbiti napad na drugog ili otkloniti opasnost. Obveza djelovanja može biti samo pod uvjetima nužne obrane i krajnje nužde. S obzirom na to da Zakon ne propisuje kao sredstvo prisile palicu, postavlja se pitanje dopustivosti njezine upotrebe. Ni čuvar, niti zaštitar ne smiju je nositi, jer ona ne predstavlja propisano sredstvo prisile i opremu. Međutim, kada bi oni prilikom napada posjedovali palicu, smjeli bi je upotrijebiti ako njezinom upotrebom ne bi nastale teže posljedice od onih koje bi nastupile upotrebom propisanih sredstava prisile. Govoreći o načelima obavljanja poslova privatne zaštite, navedeno je i načelo postupnosti koje je, uz sva ostala načela, vrlo važno kod uporabe propisanih sredstava prisile. Navedeno načelo obvezuje čuvare i zaštitare da sredstva prisile upotrijebe postupno, korak po korak, pri čemu sljedeći korak treba nastupiti nakon neuspješne upotrebe blažih oblika postupanja uvijek kada to okolnosti dopuštaju (blaža sredstva prisile ili neuspješna komunikacija). Načelo je izraženo i u članku 15., stavak 2., a ono što je upitno u članku 15. je odredba stavka 3. koji nabrajajući sredstva prisile propisana Zakonom, navodi i druga prikladna sredstva koja se upotrebljavaju u svrhu zadržavanja kao što su **sredstva za vezivanje – lisice za jednokratnu uporabu, remen, uže i slično.**

Nedopustivo je da Pravilnik izlazi iz okvira Zakona, posebno kada su u pitanju sredstva prisile kojima se na najteži način zadire u ljudska prava i narušava tjelesni integritet osobe prema kojoj se primjenjuju. U demokratskom društvu sredstva prisile, kada država dopušta njihovu primjenu, moraju biti propisana aktom razine

zakona te obvezno moraju biti propisani uvjeti pod kojima se moraju upotrebljavati. U slučaju spomenutih sredstava za vezivanje, ne postoji niti jedan propisani uvjet za njihovu uporabu. Upitno je zašto u Zakonu nisu kao sredstva prisile navedeni palica i raspršivač s nadražujućom tvari („papper“ sprej) koji u obavljanju poslova privatne zaštite značajno mogu pomoći čuvarima i zaštitarima. U budućim izmjenama Zakona obvezno bi trebalo kao sredstva prisile predvidjeti palicu, raspršivač s nadražujućom tvari i sredstva za vezivanje jer bi tada načelo postupnosti kod upotrebe sredstava prisile došlo do većeg izražaja budući da su trenutno predviđeni samo tjelesna snaga, čuvarski pas i vatreno oružje. Ako sagledamo trenutna zakonska rješenja koja se odnose na uporabu sredstava prisile policijskih službenika i osoba koje obavljaju poslove privatne zaštite, onda kod policijskih službenika imamo na raspolaganju 13 zakonom²⁹ predviđenih sredstava prisile koje moraju uporabljivati prema načelima „korak po korak“, dok osobe koje obavljaju poslove privatne zaštite imaju na raspolaganju 3 zakonom predviđena sredstva prisile koja zaštitari uporabljaju na način skakača u dalj „troskokom“ (tjelesna snaga, čuvarski pas, vatreno oružje), gdje se ne može govoriti o načelima postupnosti i razmjernosti u stvarnom smislu. Valja napomenuti da svaki građanin može u slobodnoj prodaji kupiti i upotrebljavati za samoobranu raspršivač na osnovi ekstrakta čili paprika. Na osnovi ovog komentara je i odredba članka 22., stavak 2. koji govori da zaštitar kod primjene ovlasti zadržavanja i privremenog ograničenja slobode kretanja može upotrijebiti tjelesnu snagu i druga sredstva prisile prema zadržanoj osobi koja pruža otpor, napada, bježi ili se pokušava samoozljuditi. Postavlja se pitanje koja druga sredstva prisile? Koje ćemo sredstvo prisile upotrijebiti prema osobi koja se pokušava samoozljuditi, a tjelesnom snagom ju ne možemo u toj namjeri spriječiti? Sigurno ne čuvarskim psom ili vatrenim oružjem, nego bi u tim situacijama bili vrlo djelotvorni raspršivač s neškodljivom tvari, palica ili sredstva za vezivanje kako bismo sputali pokretljivost ruku osobe koja se pokušava samoozljuditi.

²⁹ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima.

LITERATURA

- Johnson, B.R.: *Principles of Security Management*, Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2004.
- Jasić, S.: *Policijsko naoružanje i gađanje*, MUP RH, Zagreb, 2008.
- Kazneni zakon*, N.N., br. 125/11. i 144/12. – pročišćeni tekst
- Kube, E.: Suzbijanje kriminala mjerama urbanog planiranja, *Izbor*, br. 2, RSUP, Zagreb, 1988.
- Mahovec, F.: *Private investigation and security science*, Charles Thomas Publisher Ltd., Springfield, Illinois, 2001.
- Modly, D.: *Osiguranje mjesta kaznenog događaja*, MUP RH, Zagreb, 2001.
- Pavišić, B.: *Komentar zakona o kaznenom postupku*, 5. izdanje, Edicija Erudita, Rijeka, 2007.
- Pravilnik o uvjetima i načinu provedbe tjelesne zaštite*, N.N., br. 45/04., 21/07., 32/09. i 68/09.
- Purpura, P.: *The Security Handbook*, Butterworth Heinemann, USA, 2003.
- Tucker, L.M., Starnes, B.: Spriječavanje kriminaliteta planiranjem okruženja: primjer grada Tallahassee, *Izbor*, br. 3, MUP RH, Zagreb, 1994.
- Veić, P., Nađ, I.: *Zakon o privatnoj zaštiti s komentarom*, Žagar, Rijeka, 2005.
- Veić, P.: *Zakonita uporaba sredstava prisile kao razlog isključenja protupravnosti*, MUP RH, Zagreb, 2000.
- Veić, P. i sur.: *Zakon o policijskim poslovima i ovlastima - tekst zakona s pojašnjenjima i poveznicama*, Narodne novine, Zagreb, 2009.
- Zvonarević, M.: *Socijalna psihologija*, 5. izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1989.
- Ustav Republike Hrvatske*, peto izdanje, Narodne novine, Zagreb, 1999.

**POWERS OF PERSONS PERFORMING
PRIVATE SECURITY (PART 2)**

SUMMARY: This article represents a continuation of the article with the same title published in the journal "Sigurnost" no. 1 from March 2012. It describes the powers of persons performing private security duties, such as checking the identity of persons, giving warning and orders and searching persons, objects and means of transportation. This paper describes five out of a total of eight powers: securing the crime scene, temporary restriction of the freedom of movement, use of guard dogs, use of physical force and use of firearms. In addition to the legal background and description of tactics in application of the listed powers, the article offers a review of the shortcomings of current legislation relating to the powers of persons performing private security, specifically the use of powers which include means of coercion.

Key words: *person, power, freedom of movement, securing the crime scene, physical force, firearms, guard dogs*

*Professional paper
Received: 2012-07-16
Accepted: 2013-04-26*